

Gedeelte van "RSV Indruk", september 1976, 1^e jaargang, nummer 8.

Ontvangen van Rob Lampen, Rotterdam.

De mens centraal

**Loendersloot: een familie
die een erepoort van de
RDM waard is**

Het mes

Enigszins gebogen op zijn stoel zittend, draait Klaas een shagje. Een zware van Van Nelle. De foto, waarmee we ditmaal de rubriek De Mens Centraal openen ligt op de tafel.

Klaas kijkt er schuin naar. Hoewel de glazen van zijn bril te dik zijn om de uitdrukking van zijn ogen goed te kunnen observeren, verraaft heel zijn gezicht afgrijzen. 'Ik kijk naar het mes van Opa. Ik ijs er nog van. Daar werd ik als kind al koud van. Het was vlijmscherp. Je kon het niet eens met de scherpe kant op je vinger laten rusten, want dan kreeg je er een snee in. Je moet eens naar zijn broek kijken. Hij zat gewoon te snijden in het kostuum, waarmee hij door het dorp liep. Hij was snij-expert. Ik ben een knipexpert, want ik doe het met de schaar. Sommige ketelpakken kunnen niet meer gerepareerd worden. Die keurde hij af. Met dat mes sneede hij de nog goede gedeelten er uit. Een borstzak bijv.'

'Ik heb wel eens gehoord dat er ketelpakken bij waren, die alleen nog met ijzerdraad bij elkaar gehouden werden'.

'Daar gebruiken ze tegenwoordig luewijnknopen voor. U weet wel, drukknoepen. Ik doe nu wat hij deed. Bijhouden wat er binnenkomt en wat er uitgaat. Ook inbossen'.

'Inbossen?'

'Ja, er een pak van acht van maken'.

Mogen we dat eens zien? Als we naar het heilige der heiligen lopen, zegt Klaas: 'U mag hier absoluut geen foto's maken'. Hij ziet niet dat we geen fototoestel bij ons hebben, alleen een kleine blocnote.

En dan zien we het zeildoek waar ze op de RDM de dooptribune mee afzetten als er een schip van stapel moet. Er loopt een rood draadje doorheen. In een magazijn op de werf liggen er talloze rollen van opgestapeld met de kleur van linnen. Gebroken wit. Het hoort bij een RDM-er als zijn huid. Klaas legt een ketelpak uit, zoals ruwe knullen ons vroeger met gespreide armen en benen in het hoge gras legden van de zeedijk bij Maassluis. Onder het luidkeels zingen van: 'Jonas die in de walvis zit, van één, van twee, van drie', werden we opgetild en omhoog gesmeten. Welk mens is nog niet in zijn leven gejonast? Klaas lijkt me er een goeie voor. Hij legt nu zeven netjes gevouwen ketelpakken op het ketelpak in Jonashouding en maakt er een pak van door de mouwen en de pijpen er boven vast te knopen. 'Oké Klaas, bedankt voor de demonstratie. We weten nu wat 'inbossen' is. Maar dit zijn toch overalls en geen ketelpakken?'

Ja, dat is wel zo. Een ketelpak is een broek met een kiel. De dwangbuis van de arbeider. De kiel moest je over je hoofd aantrekken. Er zat een grote kap aan, die je bij vuil werk over je hoofd kon doen. De broek was meestal te groot. Die zakte eeuwig af. De RDM-ers liepen altijd te hijsen. Als jongen noemde ik dit hier het ketelpakkenhok. Eerst stond er een houten schuurtje. Volgens de brandweer leverde dat

Opa Loendersloot laat het mes even rusten op zijn schoot, Oma schijnt tegen de fotograaf te zeggen: 'Ik moet verder met mijn werk, hoor!' Hoe dan ook, al zijn ze gestorven, op de foto en in de herinnering van duizenden Heijplaters blijven ze voortleven.

brandgevaar op. Het moest worden afgebroken en met stenen weer worden opgebouwd. Deze vier naaimachines zijn elektrisch. Vlak na de oorlog zaten de dames nog te trappen. We draaien altijd maar door. Niet op zondag. Op zondag zal ik nooit werken'

Spoelen en kappen

Janny, de vrouw van Klaas, ziet er een beetje vreemd uit. Er zit verf op haar haar! Als ze telefoneert komt het ook aan de hoorn te zitten en later, als we zelf bellen, ook aan ons oor. Maar het blijkt voor vrouwen een doodgewoon iets te zijn, want Truus Noordzij, die eerst in de keuken heeft staan afwassen, zegt: 'Ik ben Janny aan het spoelen en kappen. Hoe ik over haar denk? Nou, Janny is naaister, huisvrouw en biechtmoeder. Ze staat altijd voor iedereen klaar. Mensen, die in nood verkeren, zoeken haar altijd op. En Klaas moet u ook niet uitvlakken. Die maakt altijd kerststukjes voor het personeel. Hij kan heel goed knutselen. Dat aquarium heeft hij ook ingebouwd en die kast in de hoek is ook van hem'. Klaas zegt: 'Ik ben een nachtmens. Ik heb nooit slaap. Ik eet uit armoede'. Janny: 'Maar hij lust graag een borreltje'.

Alle drie vinden we de foto die de RDM-fotograaf in 1969 van Opa en Oma Loender-

Wat vertel je me nou?

sloot heeft gemaakt schitterend. Zie de mens! Al zijn ze een erepoort waard, je zult ze niet tegenkomen in het gedenkboek van de RDM. En toch droegen ze de hele fabriek in hun hart mee. Klaas: 'De moeder van Oma, die op Charlois woonde, is met het werk begonnen. De RDM bestaat op 23 januari 1977 75 jaar. Als je nu nagaat dat wij dan ook het 75-jarige bestaan van ons bedrijfje mogen vieren. Kunt u zich dat voorstellen, mijnheer? Oma als klein meisje, dat met haar moeder nog tussen de opstallen van de Maatschappij 'de Maas' heeft gelopen. Op dat terrein is de RDM begonnen. Ze hebben het eerste schip zien bouwen. Ze liepen naar baas Van Reyden van de ketelmakers. De werf had nog geen eigen woningen. Het dorp was er nog niet.'

Hoe oud zijn Opa en Oma Loendersloot geworden?'

Als ze er niet helemaal zeker van zijn dat moeder op 77-jarige en vader op 86-jarige leeftijd zijn gestorven, belt Janny Nel Loendersloot op. We nemen het gesprek even over. 'Moeder is in 1973 gestorven, Iedereen op de Heijplaat noemde haar Oma. Iedereen kende haar. Vroeger woonde ze in de Sirrahstraat. Zondag hebben we nog over haar gepraat. Als meisje van

12 zat ze al ijverig die ketelpakken te repareren en op de werf kende ze beter de weg dan alle werknemers bij elkaar. Je mocht niets van de RDM zeggen. Adrie verelde zondag dat hij als jongen van vijf jaar met haar naar een onderzeeër is gaan kijken. Dat werk was haar lust en haar leven. Ze was nooit thuis. Om 9 uur's avonds moest ik tegen haar zeggen: 'de was moet nog worden gedaan'. Dan zat ze nog knopen aan te naaien. Een heel karwei hoor. Het was hartstikke stug goed. Ze waste de ketelpakken ook nog. Eerst liepen ze met een kruiwagen, later met een handkar'. Klaas vult aan dat Kromme Toon - die had een ongelukkig been - ze later met een transportfiets ophaalde. Oma heeft tot haar 75e jaar gewerkt. Er waren weken waarin ze 1200 ketelpakken repareerde. Als je zou uitrekenen hoeveel ketelpakken zij in haar leven heeft gerepareerd, kwam ze geloof ik wel in zo'n gedenkboek. We denken: Wat zou het leuk zijn als Klaas en Janny bij de herdenking van het 75-jurig bestaan van de RDM ook een bloemetje kregen. Hun adres? Heijplaatstraat 64, Telefoon 010-29 26 08.

Acht meter sluijer

We vinden het zo jammer dat we niet meer foto's van deze familie kunnen publiceren.

Janny toont trots een trouwfoto. 'Ik ben met Klaas in het lang getrouwd. Die trouwjurk is door Rietje gemaakt. Ze was toen, denk ik achttien jaar. Er zat acht meter kant in, acht meter tule, acht meter zij en acht meter sluijer. De sleep was twee en een halve meter lang'. Janny kijkt ons uitdagend aan als wij vragen of ze wel goed geluisterd heeft toen de ambtenaar haar aan het verstand probeerde te brengen dat Klaas het hoofd van het gezin zou zijn, dus haar baas. 'Nou, ik heb zachies, heel zachies ja gezegd, maar van wat u nou zegt niets gehoord'. Klaas: 'Jij zei zo hard ja dat ze het in heel Pernis hebben gehoord. En je weet best wat die ambtenaar zei'. Janny: 'Loentje, jij moet niet zo overdrijven. Doe me een lol zeg. Ik was zeker doof. Nou goed?' Tegen Micky, een veertien-jarig hondje dat een aandoenlijk grijs snoetje heeft, zegt ze: 'Moet jij soms ook een koekje, net als die mijnheer?'

We kijken weer naar Oma die nog springlevend op de foto staat. Klaas: 'Oma ging jaarlijks met haar vijf naaisters op stap. Ze huurde een grote bus en zei: 'Neem je familie maar mee'. Als ze voor 40 of 50 man betaalde, zei ze: 'Daar hebben jullie geen last meer van'. Janny: 'O ja, ik heb eens zo'n reis besproken naar Mon-schau'.

We kijken ook aandachtig naar Opa. Klaas:

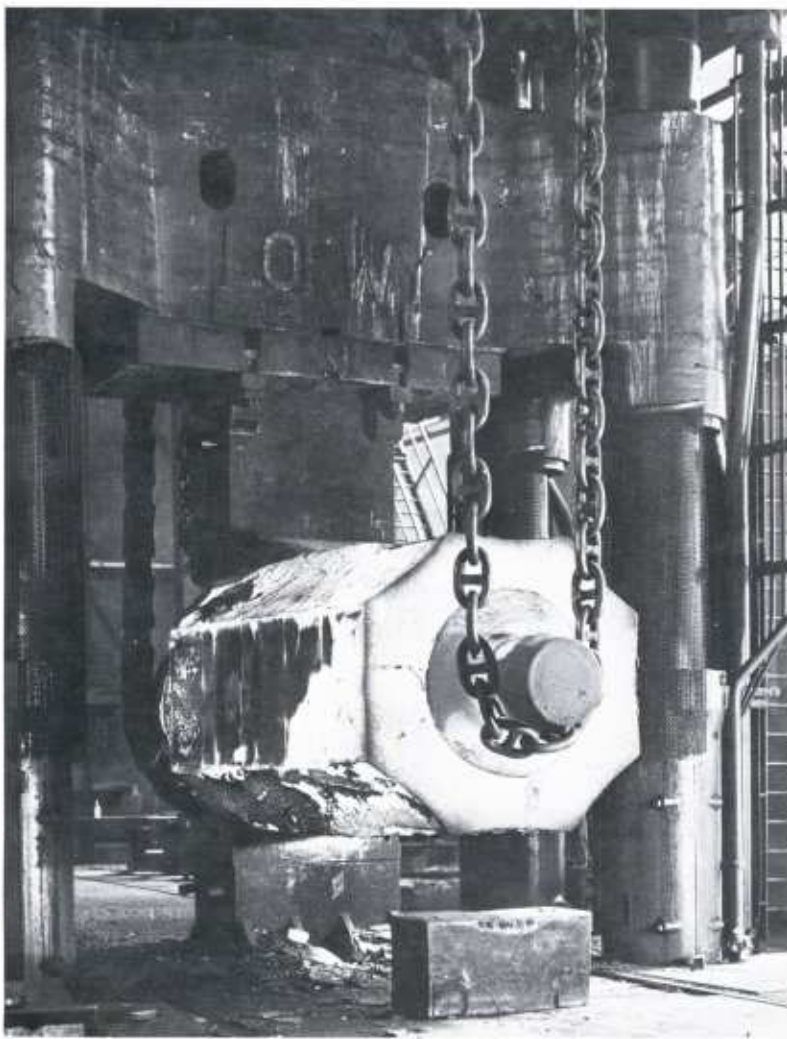
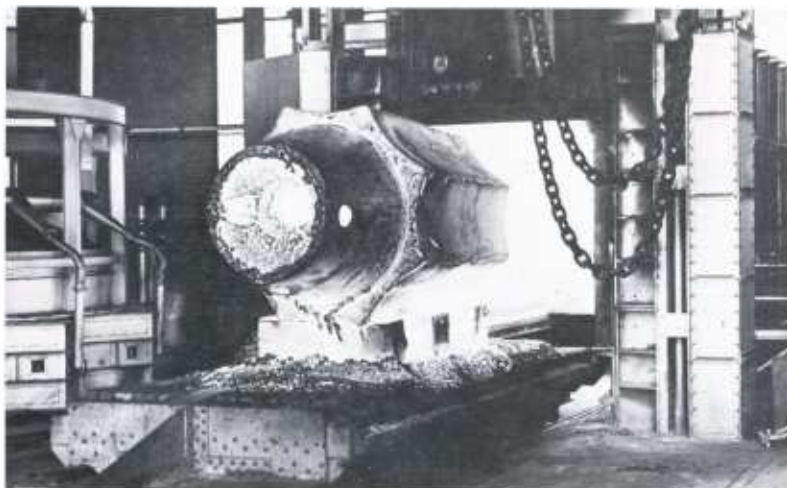
Waar Janny Loendersloot nog steeds trots op is, haar bruidsjurk met acht meter kant, acht meter tule en acht meter sluijer.

'Opa heeft nog 27 jaar bij de RDM gewerkt'. Als we naar buiten kijken zien we de hoge muur van de bankwerkerij. De straat loopt dood. Klaas en Janny wonen in het laatste huis. Lijken van alle kanten ingemetseld. Janny: 'Voor dit uitzicht moeten we ook nog belasting betalen!' Vroeger noemden ze de RDM-ers, die met een grote auto de ketelpakken kwamen brengen: ketelpakkenboeren. Klaas: 'Nu zijn het allemaal heren geworden'.

We praten nog even over mensen, die steeds maar weer, ondanks alle waarschuwingen, hun auto voor de deur van Klaas en Janny zetten, hoewel ze weten dat daar een vrije ruimte moet zijn voor het lossen en laden van overalls.

Janny: 'Anders moeten die jongens zo'n eind er mee zeulen'. We vertellen Klaas dat we mensen kennen, die hun grote slee voor het raam van een invalide zetten die aan zijn rolstoel gekluisterd is. Ze nemen het laatste van hem af: een beetje uitzicht. Geloof ons Klaas, een auto is van blik, maar die mensen hebben een huid van een rhinoceros. Ze leven op twee gedachten: Ik heb poen genoeg voor een auto en ik zet hem neer waar ik wil.

De reus bij de RDM: de 6000 tons smeedpers

Toen we naar het terrein van de RDM reden, waarop de smederij van Rotterdam Nuclear staat, speelde in onze gedachten: 'ijzer is warm, staal in de arm, ijzer is heet, lustig gesmeed'. We zagen voor ons geestesoog de smid uit onze jeugd bezig met een hoefijzer en als vanzelf roken we weer de prikkelende stank van verbrand eelt van de paardevoet.

Hoe geheel anders blijkt het smidsvak te zijn als je een van de hoge hallen (een hal noemen ze bij de RDM 'baai') van de smederij van Rotterdam Nuclear binnenstapt en de grote smeedpersen, smeedblokken, wagenovens, gloei-ovens en zware kranen bekijkt. De smederij is al voor de oorlog, zo werd ons verteld, bij de RDM gesticht. De afd. Reparatie bestelde in Duitsland gesmede, warmtebehandelde en voorgedraaide schneefassen, roerkoningen en roerstevens. In de dertiger jaren werd een 3300 tons pers gekocht, want men redeneerde dat in Duitsland kopen de ander winst bracht en jezelf minder. Bovendien had de RDM een kruiser (De Ruyter) in opdracht en de zeer zware pantserplaten moesten gebogen worden. Daarom werd toen deze pers uitgevoerd met een wijde kolomafstand. In '39 kon deze pers in werking worden gesteld. Tijdens de oorlog was er vanzelfsprekend praktisch geen werk. In 1944 werd tijdens de vernietiging van de Rotterdamse havens ook een deel van de hydraulische apparatuur van de pers beschadigd. Na de oorlog was dat vrij gauw hersteld. De kolommen werden verhoogd. Ook werd de smederij snel uitgebreid. In augustus '56 werd een smeedpers met een capaciteit van niet minder dan 6.000 ton in gebruik gesteld.

Van de 3.300 tons pers is het 'daglicht' (de beschikbare ruimte tussen 'hamer en aambeeld', of beter gezegd tussen de 'zadels') 5500 mm, de afstand tussen kolommen 5250 mm, de slag 2000 mm; van de 6.000 tons pers bedraagt het 'daglicht' 5000 mm, de kolomafstand 4000 mm en de slag 2200 mm.

Goede ingot

'Goed smeden komt van een goede ingot', werd ons in vaktaal gezegd. Ingot bleek het walsblok of smeedblok te zijn, een gietproduct dat uit een staalfabriek komt en in de smederij wordt verwerkt. Een smeedblok heeft, net zoals een levend wezen, een kop, romp of lijf en een voet.

De ingot (het smeedblok) wordt doorgaans tot $\pm 1280^{\circ}\text{C}$ verhit in ovens. De smederij beschikt over 6 grote wagenovens (het werkstuk wordt er met een wagen in- en uitgebracht), deels met gas en deels met olie gestookt en een klokoven. Deze heeft de vorm van een ronde kaasstolp, geschikt om smeedstukken met een diameter tot ca. 5300 mm en een hoogte van 5850 mm te verhitten. Dat zijn smeedblokken van zo'n 100 ton. Hier is ruimte voor ringen

(bijv. met een diameter van 5 meter) waaruit een reactorvat opgebouwd is, en pijpplaten van warmtewisselaars. Tevens kan hier warmtebehandeling plaatsvinden.

Op het juiste moment wordt daarna de kap gelicht en het werkstuk naar de smeedpers gebracht. Op de grove structuur van het gietstaal wordt gesmeed. Die grove structuur wordt kleiner, krimpholtes (slinkholtes) en zuigplekken worden dichtgedrukt en tot in de kern (het hart) van de ingot worden goede mechanische eigenschappen tot stand gebracht en een goede homogeniteit verkregen. Men spreekt dan van 'door het hartsmeden' door de krachtige smeedpersen van voldoende vermogen. Van veel belang hierbij is welke zadel (hamer en aambeeld) worden gebruikt. De vorm van het beoogde werkstuk wordt hierbij zo goed mogelijk benaderd. De temperaturen worden nauwkeurig gekozen. Bij een te hoge temperatuur vindt teveel 'korrelgroei' plaats in het staal, terwijl anderzijds om voldoende vervorming te krijgen de hitte niet hoog genoeg kan zijn.

Men rekt de ingot (zodanig gesmeed dat het werkstuk langer wordt in de richting van het hart van het blok) of stuikt het (het werkstuk wordt dan korter in de richting van het hart van het blok). Als u meer wilt weten van bijvoorbeeld het 'reksmeden van een holgepord werkstuk op een tapse baar tussen twee zadels', dan raden wij u aan de chef van de smederij, de heer B. Kranendonk, te bellen.

Het ijzerkoolstofdiagram

Voor een goed produkt heeft men een goed smeedblok nodig, de versmeding moet goed zijn en eveneens de warmtebehandeling. Staal, dat is een ijzer/koolstofverbinding en andere bijmengsels zoals mangaan, nikkel, chroom, silicium, fosfor, zwavel etc., doorloopt bij opwarmen van kamertemperatuur tot smelten diverse fasen, waarin de korrels door de ingevoegde warmte van vorm en aard veranderen. Bij het afkoelen vindt hetzelfde plaats in omgekeerde volgorde. Deze wijzigingen worden door lijnen in het zgn. ijzerkoolstof-diagram aangegeven. Het beste smeedtraject is uit het diagram te halen en wordt bijvoorbeeld aangegeven als te smeden tussen 1250 en 1000° C of 1200 en 900° C etc. Ook de temperaturen, waarbij de warmtebehandeling moet worden uitgevoerd, worden door de metaalkundige uit dit diagram bepaald.

Om deze zware stukken te hanteren, is een grote kraan capaciteit nodig. Er zijn dan ook verschillende bovenloopkranen, o.m. met een hefkapaciteit van 140, 75, 50 en 35 ton met manipulators.

Bij een smederij behoren gloei-ovens. Bij het smeden behoudt het staal toch nog een betrekkelijk grove 'korrel' en heeft het nog niet de vereiste mechanische waarde. Om de kwaliteit te verbeteren en het staal de gewenste eigenschappen te geven, worden (na het smeden) de smeedstukken gegloeid. Daardoor worden de 'korrels' verkleind (verfijnd zou je kunnen zeggen) en wordt het staal daardoor taaier en dus sterker. Er zijn negen gloei-ovens, waarvan twee horizontaal gekoppeld kunnen worden tot een en ook zijn twee verticale gloei-ovens te koppelen. Voor koeling zijn water- en olieputten beschikbaar. Van ieder smeedstuk worden na de warmtebehandeling proefstaven gemaakt en deze worden onderzocht door keuringsbureaus.

Oorleltje moet bloot blijven

Met verbazing ziet een buitenstaander in de grote smedsbaai de deur van een grote wagenoven omhoog gaan en een groot, 50 tons smeedblok, van roodgloeiend tot geel toe, vlug naar buiten rollen. Daar is zo'n 50 uur voor gestookt, zei men ons. Want als vuistregel geldt dat voor iedere ton blokgewicht één uur verhit moet worden. Het smeedblok heeft daarbij op alle plaatsen, in- en uitwendig, de gewenste warmte verkregen. Direct na het verlaten van de oven werd het smeedblok in de tang genomen. Met een grote schaar (hoe zwaarder het stuk, hoe meer de schaar zich vastklemt) tilde de kraanmachinist het roodgloeiende geval op en transporteerde het met een aardig vaartje naar de smeedpers met een capaciteit van 6000 ton. Omdat het blok aan de buitenlucht was blootgesteld, trad onmiddellijk oxydatie op en vormde zich een donkerder huid rond de gloeiende massa. 'Dat is een voordeel, het houdt de uitstraling tegen', kwamen we aan de weet. Je voelde de wind waaien, door de extreem hoge temperaturen, en we bleven op eerbiedige afstand, want de hitte wierp je terug.

Het team, dat de smeedpers bedient, ging rustig en zelfverzekerd, geheel op elkaar ingespeeld aan 't werk. Dat zijn: de eerste en tweede smid. Zij houden het smeedblok van twee kanten in de gaten. De twee hulpsmeden

brengen het gereedschap, kapitale stukken, aan en halen de hamerslag weg. De twee kraanmachinisten kan men gevoeglijk manipulormachinisten noemen. Zij manipuleren met het smeedstuk, brengen het in de juiste stand op de goede plaats. Ze draaien met het 50 ton wegende geval of het een sigaarje is. Tenslotte is er de persmachinist, die de pers bedient. De beslissingen worden door de smid (uiteindelijk de baas) genomen. Allereerst werd aan een kant van het smeedblok een uitstulpsel (een 'tand') gedrukt, waaromheen kettingen vanuit de kraan gelegd werden, de andere kant werd vastgepakt door een manipulator op de vloer. De kraan werd tijdens het smeden vanaf de vloer bediend en de mensen schuidden weg achter hittebestendige vensters, voorzover ze niet bij het werkstuk zelf nodig waren. Er werden schone, witte overalls gedragen, zonder olieresten, i.v.m. warmte-uitstraling. Beschermende kleding wordt niet zo vaak gedragen, die is te warm en geeft dusdanige bescherming dat je niet zo snel zou merken dat het toch te heet is geworden. Het hoofd wordt beschermd door een helm met een bruin gekleurd vizier, waardoor de infra-rode stralen niet kunnen doordringen. Een baardlap en een neklap zijn toegevoegd. Alleen is het oorleltje vrij. Daardoor wordt men gewaarschuwd als het te heet is geworden. Het zadel, dat door de pers op het smeedblok wordt gedrukt, drukt in de hete massa, als een hamer op een stuk zachte ontbijtkoek. Smeden is een vak dat in je vingers moet zitten en waarvoor tevens jarenlange ervaring nodig is en een grote kennis over wat je aan het doen bent. Het is te begrijpen dat deze vaklieden geboeid zijn door hun schepende arbeid.

foto 1:

Een zwaar smeedblok of ingot wordt uit de smeedoven gereden. Het is door en door verhit tot $\approx 1280^{\circ} \text{C}$.

foto 2:

Het smeden van een ingot krijgt te maken met de kracht van de reus bij de RDM: een 6000 tons smeedpers.

foto 3:

De smid, weloverwogen aan 't werk aan de centrale bedieningskast van de smeedpers.

foto 4:

Bij de smeedpersen wordt door het bedienend personeel een helm met bruin gekleurd vizier, baard- en neklap gedragen. Een deel van het oor blijft vrij om een waarschuwing te krijgen als het te heet wordt.